

Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e Armağan

Studies in Honour of Ömer Özyiğit

Editörler / Editors

Emre OKAN – Cenker ATİLA

ege

YAYINLARI

Prof. Dr. Ömer Özyiğit'e Armağan
Studies in Honour of Ömer Özyiğit

Editörler / Editors
Emre Okan – Cenker Atila

ISBN 978-605-4701-96-4

© 2015 Ege Yayınları, İstanbul

Yayıncı Sertifika No / Publisher Certificate No: 14641

Bütün hakları saklıdır. / All rights reserved.

Bu kitapta yayımlanan makalelerdeki bilimsel içerik ve etik ile ilgili tüm sorumluluklar yazarlarına aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

The academic content and ethical responsibility of the articles published here rest upon their authors.
Quotations may be made with proper citation.

Kapak tasarımı / Cover design
Cenker Atila

Kapak fotoğrafları / Cover photos

Ön kapak / Front cover: Phokaia Athena Tapınağı'na ait Ion başlığı / *Ionic capital from the Athena Temple in Phokaia*
Arka kapak / Back cover: Phokaia Athena Tapınağı'nı süsleyen Griphon başı / *Griffin head from the Athena Temple in Phokaia*
(Fotoğraflar/Photos: C. Atila)

Baskı / Printed by

Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No: 202/A Bağcılar - İstanbul
Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99
Sertifika No / Certificate No: 29487

Yapım ve Dağıtım / Production and Distribution

Zero Prod. Ltd.

Abdullah Sokak, No. 17, Taksim
34433 İstanbul - Turkey
Tel: +90 (212) 244 7521 Fax: +90 (212) 244 3209
e.mail: info@zerobooksonline.com
www.zerobooksonline.com/eng

İçindekiler / Contents

Önsöz, <i>Emre Okan – Cenker Atila</i>	IX
Foça-Arkeoloji ve Prof. Dr. Ömer Özyiğit, <i>Prof. Dr. Candeğer Yılmaz</i>	XI
Prof. Dr. Ömer Özyiğit, <i>Prof. Dr. Güngör Varinlioğlu</i>	XIII
Yayın Dizelgesi	XV
Arkadaşım Prof. Dr. Ömer Özyiğit, <i>Prof. Dr. Zeki Arıkan</i>	XIX
<i>Meral Akurgal</i>	
Smyrna Athena Tapınağı	1
<i>Cenker Atila – Erdal Korkmaz – Beyhan Gürman</i>	
Kyme Doğu Nekropolü Mezar Tipleri	13
<i>Serdar Aybek – Burak Arslan</i>	
Metropolis'te Bulunan MS 2.-3. Yüzyıla Tarihli İon Tipi Sütun Başlıkları	29
<i>Ahmet Bilir – Mustafa Şahin</i>	
Herakleia Pontika'dan Pantomim Sanatçısı Krispos'un Mezar Anıtı ve Antik Çağ'da Pantomim	47
<i>Orhan Bingöl</i>	
Foça Kazılarına Yorumuz Küçük Bir Katkı	57
<i>Mustafa Büyükkolancı</i>	
Ayasuluk İç Kale Onarım Süreci	65
<i>Carmelo Colelli</i>	
The Dawn of Cyme	71
<i>Adnan Diler – Gözde Adıgüzel</i>	
Pedasa Akropolis Giriş Kapısında Kült Çanağı	89
<i>Pierre Dupont</i>	
Ionian Cups: Towards a Phocaeen Connection?	103
<i>Aygün Ekin Meriç</i>	
Metal Objects Found Around Metropolis in Ionia	113
<i>Mevlüt Eliüşük</i>	
Bağdat Kırık Örenyeri Yeraltı Tonozlu Örgü Mezarlar	125
<i>Atilla Engin</i>	
Baraj Suyu Altında Kalan Bir Höyüğün Akıbeti: Sıradur Höyüğü	135

<i>Akın Ersoy – Özer Erdin</i> Antik Dönem Smyrna Agorası'nda Bulunan Roma Dönemi <i>Ludus Latruncularum</i> ve <i>Mankala</i> Oyun Tablaları Üzerine İnceleme	143
<i>Emel Erten</i> The Use of Window Glass in the Roman World	155
<i>Murat Fırat</i> Seramik Çöplüğü Alanı Verileri Doğrultusunda Phokaia Kırmızı Astarlı Kapları	163
<i>Massimo Frasca</i> Aiolic Kyme: A Hellenistic-Roman Cistern on the South Hill	181
<i>Eda Güngör Alper</i> The Late Roman Lamps from Altınpark the Agora of Smyrna Excavations	191
<i>Bariş Gür</i> Miken Faunasına Genel Bir Bakış	205
<i>Binnur Gürler – Gülten Çelik Ersoy</i> Smyrna/İzmir Kazıları Altınpark Mevkii Cam Unguentariumları	217
<i>İlkan Hasdağlı</i> Geç Klasik Dönem'de Klazomenai ve Klazomenai Anakarası'nın Terki	223
<i>Antoine Hermay – Henri Treziny</i> Artémis d'Éphèse, de Marseille à Arles	237
<i>Halime Hüryılmaz</i> Gökçeada-Yenibademli Höyük Kazılarının Ada Tarihine Katkıları	247
<i>Mehmet Işıklı</i> Geç Prehistorik Çağda Doğu Anadolu Yaylasında Ölüm: Kura-Aras Kültürü Ölü Gömme Uygulamaları Üzerine Gözlemler	257
<i>Abuzer Kızıl</i> Çine Akdamlar Basamaklı Kaya Sunağı	275
<i>Taner Korkut</i> Tlos Antik Kenti Bellerophon Kaya Mezarı	287
<i>Sebastiana Lagona</i> Kymeli Bir Atletin Anısına Stel	301
<i>Hüseyin Metin</i> Ünik Bir Situla Işığında Pisidia Yerel Üretimli Hellenistik Kabartmalı Kaplarda Kullanılan Bezemeler	309
<i>Emre Okan – Cenker Atıla</i> Phokaia Maltepe Tümülüsü Dolgusundan Ele Geçen Mühürlü Amphora Kulpları	317
<i>Bekir Özer</i> Kıyı Karia Arkaik Seramiği: Yerel Formlar, Kültürel Sınırlar	331
<i>Pınar Pınarcık</i> Batı Anadolu Tarihi Açısından Karaburun Yarımadası'nın Önemi	349
<i>Yasemin Polat – Aslı Saka</i> Antandros'da Ele Geçen Bir Skaraboid Greko-Pers Mührü	359

<i>Lucia A. Scatozza Höricht</i> Bemalte Nordionische und Aiolische Keramik aus Pithekoussai und Kyme in Süditalien	367
<i>Bilal Söğüt</i> Stratonikeia'daki Koruma Uygulamalarından Örnekler	379
<i>Nuran Şahin</i> Klaros'tan Altın Yıldızlı Bronz Tanrıça Heykelciği	397
<i>Aylin Tanrıöver</i> Kybele in Alexandria Troas	405
<i>Mehmet Tekocak – Volkan Yıldız</i> Akşehir Nasreddin Hoca Arkeoloji ve Etnoğrafya Müzesi'nde Bulunan Bir Grup Pişmiş Toprak Vazo	413
<i>Ahmet A. Tirpan</i> Son Araştırmalar Işığında Lagina ve Çevresinin Tarihsel Süreci	433
<i>Remzi Yağcı</i> Rhodian Soli: Orientalizing and Archaic Periods at Soli	445
<i>Ahmet Yaraş</i> Pergamon Maymun Sekisi Nekropolü'nden Pişmiş Toprak İki Telesphoros Heykelciği	459
<i>Levent Zoroğlu</i> Klasik Arkeoloji: Dünü, Bugünü ve Geleceği Üzerine Düşünceler	467
Prof. Dr. Ömer Özyiğit Albümü	475

Stratonikeia'daki Koruma Uygulamalarından Örnekler

Bilal SÖĞÜT*

Abstract

The examples of conservation practices in Stratonikeia

Stratonikeia lies within the Eskihisar neighbourhood, 7 km west of the Yatağan district in the province of Muğla in Turkey. The site is located on the road from Yatağan to Milas. Excavations and surveys at Stratonikeia show that the city has been settled uninterruptedly from the Late Bronze Age to the present. The name of the settlement was Atriya in Hittite Period, Khrysaoris in Archaic Period, Idrias and Hekatesia in Classical Period, Stratonikeia in Hellenistic Period, and finally Eskihisar in the Turkish period. Throughout its history Stratonikeia suffered from many earthquakes and was rebuilt numerous times. Stratonikeia is a place where one can see monuments from antiquity as well as the Ottoman and Turkish Republic Periods. Hellenistic and Ottoman monuments face each other flanking an Ottoman street. A visitor has the opportunity to visit monuments from different periods walking on stone-paved streets of the Ottoman period. Therefore the ruins from different periods are conserved in the different parts of the city. We carry out a comprehensive conservation work as a part of the excavation project. This article is about examples of this conservation in Stratonikeia.

Arkeolojik çalışmalar, teknolojik gelişmeler ve disiplinler arası projeler sayesinde her geçen gün daha iyi seviyelere ulaşma yolunda hızla ilerlemektedir¹. Bu güzel gelişmelerin yanı sıra, unutulmaması gereken bir gerçek, kazılarak ortaya çıkarılan eserlerde gerekli koruma önlemleri alınmaz ise onların çok daha hızlı tahribata uğrayacağıdır. Çünkü eserler toprak altında tahribatlara karşı daha iyi korunmaktadır. Bu nedenle yapılan arkeolojik kazıların yanı sıra özellikle tarihi alanlardaki koruma ve konservasyon, neredeyse bulup ortaya çıkarmadan daha önemli bir konumdur.

Arkeolojik alanların koruma ve kullanma esasları, Arkeolojik Sit ve Kentsel Sit olmak üzere iki temele göre belirlenmektedir². Bunların tamamında esas ve öncelikli olan tarihi kalıntıyı korumak olmakla birlikte, koruma

* Prof. Dr. Bilal SÖĞÜT, Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü, Kınıklı Kampusu, Denizli. E.posta: bsogut@pau.edu.tr

¹ Arkeolojik kazılar ve bunun ile ilgili faaliyetler, her gün artan kalabalık bir grup tarafından dikkatle takip edilen konular arasında yer almaya başlamıştır. Halkın bu ilgisi, yazılı ve görsel basının tarihi eserleri ve olayları daha çok gündeme taşımaya neden olmaktadır. Böyle bir ortamın oluşmasındaki en önemli etkenlerden birisi de eskiden kazılara ayrılan ödeneklere bağlı olarak çok sınırlı olan çalışma imkanlarının günümüzde daha iyi bir konumda olmasıdır. Özellikle yıl boyu devam eden kazılarda, yerel idarelerin öncekinden daha fazla destek vermelerinin etkisinin çok fazla olduğu ve bunun ulaşılan sonuçları olumlu etkilediği açıktır. Bu konuda, Laodikeia antik kentinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Denizli Büyükşehir Belediyesi arasında yapılan protokol ile yürütülen çalışmalar ilk ve iyi bir örnek olarak devam etmektedir. Bu tür kurumlar arası ortak protokollerin gelecekte başka kentlerde de uygulanmasını dilerim.

² Özgünel 2013, 41. Yapılan tescillerle bu tür alanlar yasalarla koruma altına alınmakta ve yapılacak müdahalelerde Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun izninin alınması gerekmektedir.

prensipleri açısından oldukça fazla yöntemler bulunmaktadır³. Bu nedenle koruma açısından bazı temel prensiplerin ve ilkelerin olması gerektiği açıktır⁴. Bu konuda, eserin bulunduğu bölgenin coğrafi yapısı, kalıntının yeri, korunma ve kullanım durumu ile mimari özellikleri gibi pek çok etken önemli olmaktadır. Genel kurallar dışında, her kentte ve yapıda o alana özel bir takım koruma uygulamalarının olması gerektiği gerçeği, herkes tarafından kabul edilen bir olgudur. Genel anlamda, özellikle bir höyük yerleşimi ile klasik bir kentte aynı uygulamaların yapılması mümkün değildir. Bunların her ikisinde de koruma yapılması gerekli ve öncelikli olmakla birlikte, her birinde ayrı ayrı etkenlerin göz önünde bulundurulması zorunluluğu vardır. Her şey bir tarafa, birinde kerpiç diğeriinde taş ağırlıklı malzemenin korunması söz konusudur. Genel koruma prensipleri dışında, detayda birinde uyguladığımız yöntemi diğeriinde yapmanız mümkün değildir.

Malzemeye bağlı etkenlerin dışında, yerleşimlerde bulunan kültür katmanlarının tarihi dönemleri de koruma açısından belirleyici unsurlar olmaktadır⁵. Bunlardan bazılarında belirgin bir dönem ön planda olabilir ya da birden fazla dönemin aynı alanda korunması gerekebilir⁶. Tek bir dönem olması durumunda yapılacak koruma uygulaması için karar vermek daha kolaydır. Ancak tüm yasal zorunlulukların dışında⁷, uzun bir tarihsel sürece ait kalıntıların bir arada ve aynı alanda korunması gerektiğinde durum oldukça zordur. Hatta bazen birini diğeriine tercih etmek durumunda kaldığımızda, bu daha da zor bir karar olmaktadır. Ama prensipler açık bir şekilde belirlendiğinde, her zaman için bir çözüm yolu bulmak mümkündür. Bu konudaki temel esaslardan bazıları neyi, nerede, nasıl korumamız gerektiğidir. Kentlerin konumuna göre değişmekle birlikte, buradaki önceliklerden birisi de bütüncül olarak korumadır. Stratonikeia’da yapılmak istenen de kültür birlikteliği ve sürekliliği içinde bütüncül korumanın uygulanmasıdır.

Stratonikeia antik kenti Kadıkulesi Tepesi’nin kuzey yamaçları ile daha kuzeydeki düzlüğe kurulmuştur⁸ (Res. 1). Bunlardan Kadıkulesi Tepesi’nin üzeri ve kuzey yamaçlarında erken yerleşim bulunmaktadır. Düz alandaki yerleşim ise daha sonra genişleyen bölümdür. Böylelikle burada Geç Klasik Dönem’de sur duvarı ile çevrilmiş olan yamaç ve düz alan olmak üzere iki ayrı bölüm bulunmaktadır. Bunlardan düz alan sonraki dönemde de yerleşim alanı olarak kullanılmaya devam etmiştir. Erken Bizans Dönemi’nden itibaren, Beylikler Dönemi’ne kadar ağırlıklı olarak kentin kuzeydoğusunda yerleşimin olduğu tespit edilmiştir. Kent içinde yapılan kazılar ve yüzeydeki kalıntılara göre Bizans Dönemi Savunma Yapıları ve Bazilikalar bu alanda bulunmaktadır. Bunlar bize Erken Bizans Dönemi’nden itibaren yerleşim merkezinin burada olduğunu göstermektedir.

Beylikler Dönemi ve sonrasında ise önceki dönemde kullanılan alandan daha batıya kayılmış ve sur duvarının içinde, su kaynağının olduğu alan merkez olarak kabul edilmiş, sonrasında aynı yer ve çevresinde yerleşim olmuştur. Tabi ki yerleşimin büyümesine bağlı olarak, Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi’nde antik döneme ait sur duvarı dikkate alınmadan, kentin batısı daha ağırlıklı olmak kaydıyla bu alan genişlemiştir. Burada Beylikler Dönemi Hamamı, hemen yanında Osmanlı Dönemi’nde tamir edilmiş olan Cami ve Köy Meydanı bulunmaktadır. Bunlar yüzeyde görülen kalıntılardır. Gelecekte yapılacak kazılarda, Hamam ve Camii gibi yapıları tamamlayan, Osmanlı

³ Şener 2013, 612.

⁴ Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi’nde eserlerin korunması ile ilgili çıkan yasalar ve bunların uygulanması ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Özgünel 2013, 42-43.

⁵ Canitez vd. 2007, 1284-1285.

⁶ Denizli İli, Sarayköy İlçesi, Hisar Köyü’nde bulunan Attouda, antik dönemden günümüze kalıntıların olduğu yerlerden birisidir. Attouda’nın kentsel doku olarak Stratonikeia’ya büyük benzerliği bulunmaktadır. Benzer yerleşimler günümüzde son derece azdır. Bu yerleşimin önemi ve burada uygulanması gereken koruma prensipleri ile ilgili geniş bilgi için bkz. Söğüt 2013c, 10-15. Ayrıca bütüncül koruma ile ilgili genel değerlendirmeler için bkz. Asatekin 2004, 43-45.

⁷ Türkiye’de Koruma Yasaları’nın tarihsel gelişimi için bkz. Kejanlı – Akın – Yılmaz 2007, 179-196.

⁸ Buradaki Erken Dönem yerleşimin adının Atriya olduğu ve tarihinin MÖ 2. binin ortalarına kadar indiği ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Söğüt 2013b, 605-623. Kentin adının Arkaik ve Klasik Dönem’de Khrysaoris, Idrias ve Hekatesia olduğu antik kaynaklar ve Arkeolojik verilerden bilinmektedir. Bu konudaki son değerlendirmeler için bkz. Söğüt 2013b, 606-607. Adının Hellenistik Dönem başlarında değişmesinden sonraki süreçte Hellenistik, Roma, Bizans ve Türk Dönemi yapılarına göre yerleşimin aynı şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır (Söğüt 2010, 264-268).

Dönemi'ne tarihlenen başka binaların da bulunacağı ümit edilmektedir. Bu alanda yer yer 5 m derinliğe kadar inen dolgu bulunmaktadır. Yüzeyle görülen Cumhuriyet, Osmanlı ve Beylikler Dönemi'nin alt katmanlarında ise antik döneme ait yapıların olduğu kesindir.

Tarihi alanlarda, öncelikle bozulmaya neden olan etkenlerin tespiti⁹ ve sonrasında taşınmaz kültür varlığı olan eserlerin durumuna göre farklı korumaların olması gerekmektedir. Kentlerin kazılarında belirli bir programın takip edilmesi gerektiği herkes tarafından kabul edilen ve kesinlikle uygulanması zorunluluğu bulunan bir durumdur. Koruma uygulamaları için de benzer zorunluluklar bulunmaktadır¹⁰. Bazı koruma prensipleri için daha kazılmadan bir takım tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu nedenle, nereyi ne zaman kazmak gerektiği sorusunun hemen ardından, neyin, nerede ve nasıl korunması gerektiği sorusu da büyük önem arz etmektedir. Çünkü bütünü koruma konusunda dünya genelinde farklı uygulamalar ve ölçütler bulunmaktadır¹¹.

Kentsel doku ve kalıntılar açısından Stratonikeia özel bir yapıya sahip olan ve kendi içinde ayrı değerlendirilmesi gereken kentlerden birisidir¹². Çünkü burada antik dönemden günümüze kalıntılar bulunmaktadır. Bunlara ilave olarak, günümüzde halen daha kent üzerinde yaşayan aileler vardır. Bu nedenle, Stratonikeia'da kendine özgü koruma uygulamalarının yapılması zorunluluğu bulunmakta ve bunun bütüncül uygulanması gerekmektedir¹³. Buradaki çeşitlilik kendi içinde bir zorluk gibi görülebilir. Ancak bu aynı zamanda yerleşim için bir zenginlik olarak da değerlendirilebilecek niteliktedir. Bu çalışmada, bütüncül anlamda Stratonikeia'da nasıl bir koruma prensibinin uygulanmakta olduğu konusu irdelenecek ve bu, örneklerle değerlendirilecektir. Bu konuda beş temel örnek üzerinde durmanın yararlı olacağını düşünüyorum. Bunlar;

1. Klasik, Hellenistik, Roma ve Bizans Dönemi kalıntılarının olduğu Kuzey Şehir Kapısı ve Sütunlu Cadde'de, yıkıldığı gibi bulunan anıtsal mimarinin koruma ve anastylosisi,
2. Antik ve Osmanlı Dönemi yapı kalıntılarının birlikte olduğu kent merkezinde, Bouleuterion ve çevresindeki yapıları bir bütün halinde koruma,
3. Antik Dönem kalıntıları üzerinde bulunan Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Köy Meydanı'nı bütün bir kentsel doku olarak yaşatma çalışmaları,
4. Kent içindeki tekil yapılardan örnekler
5. Kent içindeki taş döşeli yollar, olarak belirlenebilir.

1. Kuzey Şehir Kapısı ve Sütunlu Cadde

Stratonikeia ile Lagina Hekate Kutsal Alanı arasındaki kutsal yolun, kalıntı ve buluntulara göre Arkaik Dönem'den beri var olduğu bilinmekte¹⁴ ve en azından MÖ 4. yy'dan itibaren şimdiki kapının olduğu yerden başladığı düşünülmektedir¹⁵. Kutsal yol başlangıcı burası olduğundan, belirli alanlarda kalıntıları görülen Klasik Dönem

⁹ Kültür varlıklarının bozulmasına neden olan etkenler için bkz. Canitez vd. 2007, 1285-1286.

¹⁰ Kültürel varlıkların korunması ile ilgili verilen eğitimin yeterli olmadığı kabul edilmektedir (Canitez vd. 2007, 1287). Türkiye'deki Taşınabilir Kültürel Mirası Koruma Eğitimi ile ilgili güncel uygulamaların da ele alındığı değerlendirmeler için bkz. Eskici 2012, 195-204.

¹¹ Eskiye ait yaşam izlerinin olduğu yerleşim dokusunun bütün olarak korunması gereklidir. Bu konulardaki tespit ve öneriler için bkz. Kuban 2000, 51-53; Asatekin 2004, 43-45, Aydeniz 2009, 2502. Genel anlamda korunacak değerler ve bunlar ile ilgili değerlendirme ölçütleri konusunda bkz. Ahunbay 2009, 22-36.

¹² Benzer klasik kentlerden olan Soli-Pompeipolis'in koruma ve planlama süreçleri ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Sarıkaya-Levent 2009, 43-61. Klasik kentlerden farklı olarak, Aşıklı Höyük'te gerçekleştirilen koruma ve sergileme çalışmaları ile ilgili uygulamalar için bkz. Özbaşaran vd. 2010, 10-15, Res. 4-19.

¹³ Bu tür alanlar kentsel çevreyi oluşturan, yöreye özgü karakterleri bulunan, geleneksel yapım tekniklerinin uygulandığı tekil olmayan grup yapılarıdır. Bu gruplandırmalar ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Ahunbay 2009, 31-34.

¹⁴ Kutsal yol kenarında bulunan Kaynak Çeşme kalıntılarına göre yolun tarihinin Arkaik Dönem'e kadar indiği ile ilgili öneri ve değerlendirmeler için bkz. Söğüt 2012b, 563.

¹⁵ MÖ 4. yy'da kentin sur duvarları genişletildiğinde burada da bir kapının olduğu anlaşılmalı birlikte, kazılarak bunun planı kesinleştirilememiştir.

sur duvarı üzerinde bir kapının olduğu kesindir. Aynı alanda Hellenistik Dönem’de bir takım düzenlemelerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak yüzeyde kalıntıları görülen, iki giriş kapısı ve arasında bir çeşmenin olduğu kapı MS 2. yy’ın ortaları ve sonrasına aittir¹⁶. Bunun dışında Kuzey Şehir Kapısı’nın önündeki alanda 8 sütun ile anıtsallaştırılmış bir meydan ve bunun devamında kent merkezine doğru devam eden sütunlu cadde yer almaktadır (Res. 2). Meydanın batısında belirli duvar ve apsis kalıntıları korunmuş olan, meydanın doğusunda ise kazısı tamamlanmadığından tam planı çıkarılamamış olmakla birlikte bazilikaların varlığı anlaşılmaktadır. Yine Bizans Dönemi’nde meydana sonraki sütunlu caddenin başlangıcına bir kemer yerleştirilmiş ve devamında cadde portik sütunlarının yerine yeniden bir sütun dizisi oluşturulmuştur. Erken Bizans Dönemi’ne ait bu düzenlemede, Roma Dönemi’ne ait portiğin ilk baştaki taşıyıcısı olan payenin kırık parçalarının birleşme yeri dıştan kenet ile restore edilerek yeniden kullanılmıştır. Böylelikle bir anlamda Erken Bizans Dönemi’nde, anastylosis ağırlıklı restorasyon yapılmıştır. Bunun devamındaki sütunlarda ise sağlam olan mevcut postamentler kullanılarak, başka yere ait Dorik düzenleme olduğu gibi buraya taşınmıştır. Bizim kazılarımız sonrasında son düzenlemeye ait bu mimari elemanlar düştüğü gibi bulunmuş ve sonrasında bunların anastylosisleri yapılmıştır.

Bu tür uygulamalarda en çok dikkat edilmesi gereken konu, hangi dönemin düzenlemesinin görülmesi gerektiğidir. Burada yapılan çalışmalarda Roma İmparatorluk Dönemi ve öncesine ait düzenleme ile ilgili yeteri kadar mimari eleman bulamadık. Bulunanlar çoğunlukla kırık parçalar ya da Erken Bizans Dönemi öncesine ait olup yeniden kullanılanlardı. Bu nedenle biz burada en çok malzemenin olduğu, en son kullanım evresinin anastylosis çalışmalarını gerçekleştirdik. Caddenin bütünü ile ilgili çalışmalar tamamlanmadığı için sadece taşıyıcı elemanlardan korunmuş olanları ayağa kaldırdık¹⁷. Böylelikle caddenin daha rahat algılanabilir ve gezilebilir olmasını sağladık.

Genelde olduğu gibi buradaki Erken Bizans Dönemi mimarisinde önceki dönemlere ait olan malzemelerin toplanması ile oluşturulan mimari düzenlemeler ağırlıktadır. Bu uygulamaları genel anlamda tam bir “*Erken Bizans Dönemi Toplamacılığı*” olarak değerlendirmek gerekir. Bu dönemde, var olan mimari elemanların kullanılması esas olduğundan, bunların hiç birisinde antik dönem mimarisinde görülen olağan düzenlere bağlı uygulamaları aramak gereksizdir. Çünkü aynı süreçte heykel ve farklı tipte kabartmalı blokların da rahatlıkla duvar örgülerinde kullanıldıkları bilinmektedir¹⁸. Her kentte, bulunan malzemelere bağlı olarak bunların farklı uygulamalarını görmek mümkündür. Biz de burada depremde yıkıldığı gibi bulduğumuz, farklı tipte kaide, gövde ve başlıklardan oluşan taşıyıcı elemanların anastylosislerini gerçekleştirdik¹⁹.

Kuzey Şehir Kapısı’nın kemer ayaklarının bir bölümü dışında, havuz dış duvarları ortalama 1 m yüksekliğinde korunmuştur. Çeşmenin havuz kısmının zemininde ise farklı dönemlere ait tamiratların olduğu mozaik bulunmaktadır. Depreme bağlı olarak zemin mozağında dalgalanmalar ve kuzeydoğu köşede çökmeler meydana gelmişti. Mevcut kalıntılara göre çeşme anıtının Roma Dönemi sonrasında bazı küçük düzenlemeler ve tamiratlarla uzunca bir süre kullanıldığı anlaşılmaktadır. Havuz duvarlarının iç kısmındaki mermer kaplama plakalardan çok azı günümüze ulaşmıştı. Kapının bütünü ile ilgili kazılar tamamlanıp, yapının tam restorasyonuna yönelik çalışmalar yapıncaya kadar mevcut durumlarının korunması gerekliydi. Burada ilk korumaya yönelik çalışmalar gerçekleştirildi (Res. 3).

Sur duvarındaki kalıntılara göre aynı alanda mevcut kapıdan önce, Hellenistik Dönem’de de bir kapının olduğu anlaşılmaktadır. Gelecekte yapılacak kazılarda bunların planları ve kutsal yolun nekropol içindeki devamı ile bağlantısı kesinleştirilebilir. Kuzey Şehir Kapısı ve devamındaki Nekropol Alanı’nda Roma İmparatorluk Dönemi öncesine giden kalıntı ve tespitler ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Söğüt 2013b, 612-613.

¹⁶ Mert 2004, 241-254; Söğüt 2010, 266.

¹⁷ Caddede yapılan 2011 yılı çalışmaları için bkz. Söğüt 2013a, 47-48, Res. 5-6, Çiz. 2.

¹⁸ Benzer düzenlemeler Erken Bizans Dönemi için sıradan uygulamalardan olup, yerleşimlerin çoğunda sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

¹⁹ Sütun kaideleri farklı postamentler ve stylobat blokları ile yükseltilmiş Attik-Ion tipinde kaide örneklerinin birleşiminden oluşmaktadır. Hatta alınlık bloğu gibi değişik mimari elemanların taslak halinde işlenmiş örnekleri de vardır. Sütun gövdeleri ve başlıklar ise Doriktir. Bunlar, bütün olarak burada var olanlar ile başka yerden taşınan mimari elemanların birleşiminden oluşmaktadır.

Sütunlu Cadde'nin doğu portik zemininde bulunan mozaikte deprem nedeniyle oluşan büyük çatlaklar ve daha sonraki tahribatlara ait büyük boşluklar bulunmaktaydı. Mozaik ile aynı dönemde yeniden düzenlenmiş olan doğu kenardaki duvar yaklaşık 1 m yüksekliğinde korunmuştu. Bu duvar Erken Bizans Dönemi'nde yeniden yapıldığı için Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait başlık ve pek çok üst yapı elemanı duvar taşı olarak kullanılmıştı.

Kuzey Şehir Kapısı Çeşme Havuzu ile Sütunlu Cadde doğu portik mozaığında, öncelikle konservasyon yapılacak alandaki bitki örtüsü tamamen temizlendikten sonra geçici konservasyon çalışmaları yapıldı²⁰. Bundan sonra mozaikler ile ilgili kalıcı bir sağlamlaştırma ve konservasyon çalışmalarına başlandı²¹. Alandaki tüm yapıların duvarlarının cephe ve üst yüzeylerinde yapıya müdahale edilmeden, yapının kendi harcına uygun olarak derzleme çalışması yapılmıştır²². Bu derzleme, sadece duvar örgüsünün kireç ya da toprak harçlı olmasına göre değişiklik göstermektedir. Benzer uygulamalar antik kentin bütünündeki tüm duvarlarda, aynı prensip ve teknikte gerçekleştirilmektedir.

Kuzey Şehir Kapısı ve Sütunlu Cadde'de, mimari elemanı var olan en son dönem ile ilgili anastylosis, koruma ve onarım çalışması yapılmıştır. Böylelikle burada Anıtsal Mimari'nin görüldüğü, en son kullanılan dönem yaşatılmıştır (Res. 4). Gelecekte Roma Dönemi'ne ait sütunlardan tam olanların anastylosisleri ile kaide ve başlık gibi parçası bulunanların restorasyonunun yapılması hedeflenmektedir. Bunlar tamamlandıktan sonra yapılacak olan önemli bir çalışma ise taş yüzeylerinin korunmaya alınmasıdır²³. Ancak taş yüzeyi koruma işlemi yapılmadan önce, tekrar oluşacak kirlenmeyi önlemeye yönelik koruma önlemlerin alınmış olması gerekmektedir. Aksi takdirde taş yüzeylerinde oluşacak kirlenme öncekinden daha hızlı ve daha zararlı olacaktır. Her zaman için eserlerde öncelik koruma olduğu için uygulama öncesinde detaylı araştırmalar yapıp, ona göre çalışmaya başlanması en doğru karar olacaktır.

2. Bouleuterion ve Çevresindeki Yapılar

Hellenistik ve Roma İmparatorluk Dönemi için Stratonikeia'nın en önemli yapılarından birisi Bouleuterion'dur. Çünkü bu yapı kentin şehir devleti olduğunu gösteren ve yerleşim ile ilgili önemli kararların alındığı tek yerdir. Bu yapı ve çevresinin antik dönemde, Stratonikeia'nın kutsal alanları ile ilgili dini törenler için de ön plandaki bir merkez olduğu anlaşılmaktadır. Antik Dönem'deki siyasi ve dini önem, farklı bir şekilde Osmanlı Dönemi ve sonrasında da devam etmiştir.

Bugün bu yapı ve çevresinde antik dönemden günümüze kalıntılar görülmektedir (Res. 5). Bouleuterion'un duvarları üzerinde, Augustus Dönemi'ne ait, Menippos tarafından yapılan takvimin olduğu Grekçe yazıtlar ile Diokletian Kararları olarak bilinen MS 301 yılına ait fiyat listesinin olduğu Latince yazıtlar bulunmaktadır (Res. 6). Buradaki Bizans Dönemi kullanımı ile ilgili en belirgin kalıntı ise Bouleuterion'un hemen doğusunda bulunan ve Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenen evlerdir²⁴. Billa Evi'nin 20 m kuzeyinden doğu-batı yönünde 10 m genişliğinde, kentin Roma Dönemi merkezi caddesi geçmektedir. İlk düzenlemesi Hellenistik olan bu caddedeki en son düzenleme Erken Bizans Dönemi'ne tarihlenmektedir.

1608 yılına tarihlenen Osmanlı Dönemi'nin en erken yazıtı ve Osmanlı Dönemi'nde bu binanın Ömer Ağa'nın mülkü olduğu ile ilgili kayıt ve farklı bitkisel bezemeler de Bouleuterion'un duvarları üzerinde bulunmaktadır

²⁰ Şener 2013, 616-617.

²¹ Buradaki koruma ve onarım uygulamaları, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi, Uzman Ali Yaşar tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanmaktadır.

²² Benzer şekilde duvar derzlerinde yapılabilecek uygulamalar ile ilgili öneriler için bkz. Şener 2013, 614-615.

²³ Şener 2013, 618.

²⁴ Bouleuterion ve çevresindeki Roma ve Bizans Dönemi kalıntıları ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Söğüt 2010, 266-267, Res. 1; Söğüt 2012a içinde B. Yılmaz, 2- Bouleuterion Çalışmaları, 402-405, Res. 6-7, Çiz. 4.

(Res. 7). Bu kitabeye göre, bugün kalıntıları olmasa da bir dönemde Meclis binası üzerinde Ömer Ağa'nın evi olmalıdır. Aksi takdirde, bu şekilde mülkü olduğu ile ilgili bir yazıt eklenmezdi.

Bunların dışında Bouleuterion'un çevresinde de çok güzel Osmanlı Dönemi sivil mimari örnekleri vardır. Bouleuterion'un güney bitişiğindeki taş döşeli yolun hemen güney kenarında Osmanlı Dönemi'ne ait Abdullah ve Hadi Eskişar Evi bulunmaktadır (Res. 8). Ev, üzerindeki kitabeye göre 1876 yılına tarihlenen, kentteki en Erken Osmanlı Dönemi sivil yapısıdır. Bouleuterion'un hemen kuzey bitişiğine ise 20. yy'ın ilk yarısına tarihlenen Billa Evi inşa edilmiştir. Bouleuterion'un yaklaşık 100 m batısında 1909 yılından Mehmet Eskişar Evi ve Bouleuterion'un yaklaşık 50 m doğusunda ise 20. yy ortalarından Hasan Şar Evi, görülmektedir.

Bu kalıntılardan da anlaşılacağı gibi burası Antik ve Osmanlı Dönemi yapılarının iç içe olduğu merkezi alanlardan birisini oluşturmaktadır. Osmanlı Dönemi yapılarının altında Antik Dönem yapılarının olduğu kesindir. Ancak bu kent dokusu her yerde bulunması mümkün olmayan tarihi yapıların birlikteliğini oluşturmaktadır. Bunun için de bu alandaki yapıların hepsinin mevcut halleri ile korunmasına karar verilmiştir²⁵. Bunlardan daha önce kamulaştırması yapılan ve bir dönem kazı ekibinin konakladığı Kazı Evi ve Müze Deposu olarak da kullanılmış olan Hasan Şar Evi'nin restorasyonuna 2014 yılında başlamış ve aynı yıl içinde tamamlanmıştır. Yine aynı şekilde daha önce kamulaştırılması tamamlanmış olan Billa Evi'nin rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri Muğla Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından onaylanmıştır. Yakın bir gelecekte bu yapının da restore edilmesi düşünülmektedir.

Burada planlanan çalışmalar tamamlandığında, eski gravürlerde görüldüğü gibi Bouleuterion başta olmak üzere Antik Dönem yapıları ile Osmanlı Dönemi evlerinin uyumlu birlikteliği tekrar yaşatılmış olacaktır. Ancak bu şekilde tarihi çevrenin bütüncül korunması sağlanabilir²⁶. N. G. Asatekin'in de özellikle vurguladığı gibi kültür varlıkları bir toplumun geçmişinin somut belgeleridir. Dolayısıyla tarihsel bir değere sahip olduğundan başka bir yoruma bağlamak yanlış olur. Daha eski bir kültür varlığını, daha yeni bir kültür varlığından önemli saymak doğru değildir²⁷. D. Kuban'ın da ifade ettiği gibi bu tarihsel alanların tamamında eserin haricinde, onu yapan sanatçı ve onun eserinin korunması olarak bakmak²⁸, bütünü kucaklayıcı yaklaşım olacaktır. Bu sayede biz Stratonikeia'da dönem ayrımı olmaksızın, farklı ve bütüncül bir korumanın örnek gösterildiği yerleşim dokusunu gelecek kuşaklara aktarabiliriz. Böylece korumayı ve koruma bilincini toplumun geneline yayma şansımız da olacaktır²⁹.

3. Osmanlı Dönemi Köy Meydanı

Antik kentin batı surununun iç kısmında bulunan Köy Meydanı³⁰ yerleşim içindeki en önemli yapı komplekslerinden birisini oluşturmaktadır (Res. 9). Burada Beylikler Dönemi'nden günümüze yapılar ve kent dokusu bulunmaktadır³¹. Yapılar arasında 1 Hamam, 1 Cami, 11 Kahvehane³², 5 Kasap, 2 Fırın, 1 Köy Odası ve 1 Çeşme ile farklı

²⁵ Korumacılığın temel ögesi, toplumsal değerleri yeniden topluma kazandırmaktır. Fiziksel değerleri korumanın, ülkenin tüm bireylerine dolaylı veya doğrudan büyük yararlar sağladığı herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Bu konudaki değerlendirmeler için bkz. Tapan 2007, 17.

²⁶ Tarihi çevre koruma düşüncesi 19. yy sonunda önemli tarihsel anıtlara fon oluşturan kentsel dokunun korunmasıyla başlamıştır. Daha sonra uluslararası olarak, 1931 yılında Uluslararası Müzeler Örgütü tarafından düzenlenen Atina Konferansı'nda "Tarihi anıtların estetik değerlerinin artırılması" maddesi kapsamında dile getirilerek uygulanmaya başlanmıştır (Ahunbay 2009, 116). Bundan sonra bütüncül koruma geleneği yaygınlaşmıştır.

²⁷ Asatekin 2004, 50-51.

²⁸ Kuban 2000, 53.

²⁹ Korumayı toplumun bütününe yaymak konusunda bkz. Tapan 2007, 10.

³⁰ Gülmez 2012, 73-74.

³¹ Söğüt 2010, 267-268, Res. 4; Söğüt 2013a, 50-51.

³² Sadece çarşı içinde birbirine yakın 6 ve bunun dışında köyün içindeki sokaklara dağılmış halde 5 olmak üzere toplam 11 kahvehane bulunmaktadır (Gülmez 2012, 64).

mesleklere ait dükkânlar vardır (Res. 10). Bu yapıların büyük bir çoğunluğu doğu-batı yönünde uzanan, Osmanlı Dönemi kaldırımı olan taş döşeli yol ve Köy Meydanı'nın her iki kenarında yer almaktadır³³. Burada kent dokusu ve yapılar tam bir bütünlük içerisindedir. Cami, dükkanlar ve çeşme gibi yapılar, üzerindeki tarihi kayıtlara göre kesin olarak tarihlenebilmektedir (Res. 11). Buradaki yapılar, tarihsel ve kentsel önemlerinin dışında her birisinin sahip olduğu hikayeler nedeniyle de ayrıcalıklıdır. Bu Köy Meydanı ve yapıların büyük bir çoğunluğu Hellenistik Dönem kent dokusunda, MÖ 2. yy'ın 2. çeyreğine tarihlenen 105x267 m ölçülerindeki Gymnasion'un üzerindedir. Bu şekli ile Gymnasion Anadolu'daki örneklerin en büyüğü olarak bilinmektedir. Bunlar bütün olarak düşünüldüğünde, burada öncelik ne olmalıdır? Sorusunun sorulması gerekmektedir.

Muhakkak ki bu yapıların hepsi önemlidir. Eğer Gymnasion'u tam olarak ortaya çıkarmak istersek, Köy Meydanı'nın tamamen ortadan kaldırılması gerekir. Ancak Gymnasion'da olduğu gibi böyle bir Köy Meydanı'nın da benzeri bulunmamaktadır. O zaman hangisi ve ne kadarı korunmalıdır? Öncelikli olarak gelecekte Gymnasion'un Köy Meydanı'nın bulunduğu alana gelinceye kadar kazılıp, bundan sonra yüzeydeki yapıların tamamının korunması gerektiği düşünülebilir. Bir gün Köy Meydanı'nın kaldırılması zorunluluğu olursa, o zaman duruma göre değerlendirilir. Çünkü günümüzde mevcut durumu ile antik kent içindeki bu meydan, kenti tarihi ve kültürel olarak tamamlamakta ve buraya ayrı bir değer katmaktadır. Gerekli koruma önemleri alındıktan sonra gelecek kuşaklara bu dokunun tam olarak aktarılması için bu kalıntıların Antik Dönem ile iç içe korunmasının vazgeçilmez olduğu açıktır. Bunun için, bize göre bu yapıların bütüncül olarak korunmasının dışında bir alternatif olamaz.

Bütüncül koruma esas olduğundan, bu meydan için yapılacak en önemli çalışma mevcut alanın tam rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin tamamlanması ve aynı süreçte özel mülkiyete ait olan dükkanların kamulaştırılmasıdır. Daha sonra, bu alandaki meydan ve meydana bakan dükkanların restorasyonu tamamlanarak, Köy Meydanı'nın eski güzelliğine tekrar kavuşması sağlanabilir (Res. 12-13). Bunun için düzenlemeler yapılırken, yapının sadece dış görünüşü olarak değil, iç düzenlemesi açısından da korunması gerekir³⁴. Restorasyon sonrasında ise yapının orijinal kullanımı ile zıtlık oluşturmayacak şekilde fonksiyon verilmelidir. Bu yapıların kendi işlevlerine uygun olarak kullanılmasında yarar vardır. Aksi taktirde kullanılmayan binaların korunması ve dolayısı ile yaşamlarının sürekli olması mümkün olamaz. Köy Meydanı'ndaki Taşınmaz Kültür Varlığı olan eserlerin restorasyonu yapıldığında, Geç Osmanlı-Erken Cumhuriyet Dönemi kent dokusu tüm silüeti ile birlikte yaşatılmış olacaktır³⁵. Esas olan bunun gerçekleşmesi ve burada bütüncül bir kent dokusunun yaşatılmasıdır³⁶. Buradaki mülk sahipleri yapıların korunmasına yönelik her hangi bir çalışma yapmadıklarından, her geçen gün eserler daha çok tahrip olmaktadır. Bu süreç aynı şekilde devam ettiğinde, mevcut çoğu son dönem kalıntılarında olduğu gibi tüm yapıların ortalama 1 m yüksekliğinde korunmuş olan bir harabeliğe dönüşme tehlikesi bulunmaktadır.

4. Kent İçindeki Tekil Yapılardan Örnekler

Kent içindeki kazı ve araştırmalarda farklı noktalarda tekil yapılar ve kalıntılar tespit edilmiştir. Bunlar arasında Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi'ne ait olan Boya Atölyesi, Kaynak Çeşme (Zıbran) ve Un Değirmeni gibi yapıların dışında, sadaka ve binek taşı gibi tekil eserler de bulunmaktadır³⁷. Bunlar kent içinde benzeri olmayan kalıntılar olarak değerlendirilmektedir. Alanda yapılacak çalışmalara bağlı olarak, yerinde korunabildiği sürece bunlar buldukları alanda muhafaza edilmek için gerekli konservasyonları yapılmış ve korunmaya alınmışlardır.

³³ Bu yapıların sayısı köydeki nüfusun çokluğunu ve buradaki ticari hareketliliğin yoğunluğunu göstermektedir.

³⁴ Yapı içi ve dışıyla birlikte bütüncül olarak korunmalıdır. Sadece dış görünüşü koruyup, içeride plan olarak tüm özelliklerini kaybetmiş olması kabul edilemez (Tapan 2007, 13-14).

³⁵ Tarihi çekirdek ve yerleşme karakteri ile kent silüetinin korunması ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Ahunbay 2009, 121-125.

³⁶ Belirli bir alanda kent dokusu ile birlikte bütünü koruyarak, kültür mirasının koruma ve yaşatılması ile ilgili değerlendirme ve öneri için bkz. Binan 2012, 8-16.

³⁷ Sadaka ve binek taşı ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Söğüt 2013a, 51, Res. 12.

Osmanlı Dönemi Boya Atölyesi olarak isimlendirilen yapının korunan ve sağlamlaştırılan 0,50-0,70 m yüksekliğindeki duvarlarının üzeri, 2014 yılında ahşap taşıyıcılı kiremit çatı ile kapatılmıştır. Böylelikle kalıntılar, kent dokusu ile uyumlu bir şekilde koruma altına alınarak, ziyaretçilerin kolaylıkla gezip görebileceği hale getirilmiştir.

Bu yapıların hepsinin bir hikayesi bulunmakta, bunlar yerel halk tarafından çok iyi bilinmekte ve insanlar arasında hikayesi ile birlikte yaşatılmaktadır. Bunlar korunduğu zaman, mimarının dışında, sözlü kültürün sürekliliği için de görünen malzemeleriyle kalıcı hale getirilmiş olmaktadır. Çünkü buradaki öncelikli amaçlardan birisi, bu yapıların bilinmesi ve korunarak gelecek nesillere aktarılmasıdır.

Bu tür yapılar, ait oldukları dönemin sosyal hayatı ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Sadece bu tekil yapılar ele alındığında bile, bu açık bir şekilde görülebilmektedir. Örneğin Osmanlı Dönemi'nde dokuma ve boya ile ilgili bilgilerin dışında bunlara ait mimariler ve alanın kullanımı doğru olarak öğrenilmiş olmaktadır. Hatta öncesi ve sonrasına ait yapılar ile ilgili analogiler içinde de bunlar aynı derecede ayrıcalıklıdır. Bu durum kaynak çeşmeleri olan Zıbrınlar, Un Değirmenleri ve diğer kalıntılar için de aynıdır.

5. Kent İçindeki Taş Döşeli Yollar

Antik kent içinde Hellenistik Dönem'de planlanıp, Roma Dönemi'nde portik düzenlemeleri ile yeniden imar edilen ana caddeler ve bunlara bağlı yollar bulunmaktadır (Res. 2, 4). Ana caddelerden birisi kuzey-güney yönünde olup, Kuzey Şehir Kapısı'ndan başlayıp güneye doğru devam etmektedir. Diğeri ise doğu-batı yönünde olup Gymnasion'dan başlayarak doğuya doğru ilerlemektedir. Antik döneme ait cadde ve sokakların dışında kent içinde Osmanlı Dönemi'ne ait taş döşeli yollar da bulunmaktadır³⁸. Bu yollar ortalama 3 m genişliğinde olup, büyük bir çoğunluğunun kenarlarında ev duvarları sınır oluşturmaktadır (Res. 14). Taş döşeli bu yollar Antik ve Osmanlı Dönemi'ne ait tüm yapılara ulaşmaktadır. Köy evlerinin önünden geçen ara sokaklar da bu yollara bağlanmaktadır. Bu döşemeler, ara sokakların haricinde sadece merkezi yollarda görülmektedir. Bu yolların döşemesi esnasında, antik döneme ait mimari elemanlar yol içinde ve kenarında oldukları şekilde korunmuştur (Res. 15). Yollarda yürürken görülen bu mimari elemanlar, tarihi görseleğe ayrı bir zenginlik katmaktadır.

Son zamanlara kadar farklı tamir evreleri geçiren bu yollar, yüzey şekli bakımından üç tipte yapılmışlardır. Bunlardan birisi düz yüzeyli, ikincisi orta kısmı kanal şeklinde çukur kenarları yüksek, diğeri ise her iki kenarı kanal şeklinde eğimli ortası yüksek olanlardır. Taş döşeli yolların devamı olan ara yollar ise taş ve toprak karışımı sıkıştırılmış bir malzemeden oluşan dolgudur. Bunların tamamı kent içinde aynı zamanda gezi yolları olarak da kullanılmaktadır. Bu nedenle mevcut şekilde korunmaktadır. Kent içinde sadece bu yollarda yürümek bile, benzeri olmayan ayrı bir zevk olarak değerlendirilmektedir.

Taş döşeli yolların her iki kenarında bulunan Antik ve Osmanlı Dönemi yapıları bir vücudun kolları gibi durmakta, yılların eskitemediği ve değiştiremediği uyum ve birlikteliği göstermektedir. Gelecekte yapılacak çalışmalar sonrasında da aynı güzelliğin devam etmesine yönelik projeler geliştirilmektedir.

Sonuç

Stratonikeia, Antik Dönem'den günümüze kalıntıların görülebildiği yaşayan bir tarih kentidir. Burada geçmişin derinliklerine giden bir kültürel dostluk ve uyum vardır. Bu birliktelik eski gravürlerde de net bir şekilde görülmektedir (Res. 16). Eskiden bilinen o güzel dokunun gelecekte de aynı şekilde devam etmesi ve ekonomik düşüncelerden uzak, bütüncül bir korumanın yapılması arzu edilmektedir³⁹. Bu birlikteliğin nasıl olacağı ile ilgili görsel çizimler yapılmakta ve bunların gelen ziyaretçiler tarafından kolay anlaşılabilir olması sağlanmaktadır (Res. 17).

³⁸ Kent içindeki Osmanlı Dönemi taş döşeli yollar için detaylı bilgi için bkz. Söğüt 2013a, 50-51, Res. 10-11.

³⁹ M. Tapan'ın vurguladığı gibi korumacılığın bir moda veya sadece yarar-maliyeti olarak değerlendirilmesi ve kar getiren bir yatırımcılık olarak görülmesi doğru olmaz. Bu eserlerin her zaman için sosyal değeri, maddi değerinden daha çoktur. Çünkü bunların kültür sürekliliğini sağlamak ve tarihe ışık tutmak gibi sosyal boyutları vardır. Bu konuda bkz. Tapan 2007, 18.

Ayrı bir çalışma olarak, kendi işlevlerinde kullanılmak kaydıyla eski yapıların kamulaştırılması tamamlanarak, projelerinin hazırlanması ve restorasyonlarının yapılması planlanmaktadır. Restorasyona yönelik çalışmalar için, aşamalı olarak yapıların rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmaktadır. Korunması gereken yapıların haricindeki alanlarda ise arkeolojik kazılar devam etmekte ve ortaya çıkarılan kalıntıların önce konservasyonu yapılmakta ve sonrasında restorasyonları ile ilgili çalışmalar sürdürülmektedir. Koruma ve onarımı yapılmış olan yapıların kolay bir şekilde gezilmesi ile ilgili gerekli çalışmalar yapılmış, kent içinde kısa ve uzun olmak üzere iki gezi güzergahı belirlenmiştir. Bu alanlar ile ilgili olarak, bundan sonraki süreçte belirli prensipler içerisinde yapı ve köy meydanı gibi yerlerin gece aydınlatma problemi üzerine projeler hazırlanmaktadır⁴⁰. Elektrik ve telefon hatlarının tamamının yer altına alınması ile ilgili çalışmalar başlatılmıştır. Bu ve benzeri kentler içinde, tarihi bütünlüğü etkileyen ve uyumsuzluk oluşturan görüntülerin ortadan kaldırılmasına yönelik uygulamaların yaygınlaştırılmasında yarar vardır.

Eserleri restore etmenin dışında, korumacılık konusunda daha verimli sonuçlar almak için korumacılık bilincinin toplumun bütününe yayılması gerektiği açıktır⁴¹. Bu sayede toplum içinde otokontrol sistemi yerleşecek ve daha geniş bir kitle tarafından korumacılık sağlanmış olacaktır. Bunun sonuca ulaşması konusunda ciddi mücadeleler verilmektedir. Arkeolojik çalışmaların dışında, Kültür Varlıkları'nın koruma ve onarımı ile ilgili üniversitelerdeki Koruma ve Onarım Bölümleri'nin verdiği teorik bilgilerin, uzmanlar denetiminde gerçekleştirileceği uygulama alanlarından birisinin de burası olacağı açıktır⁴².

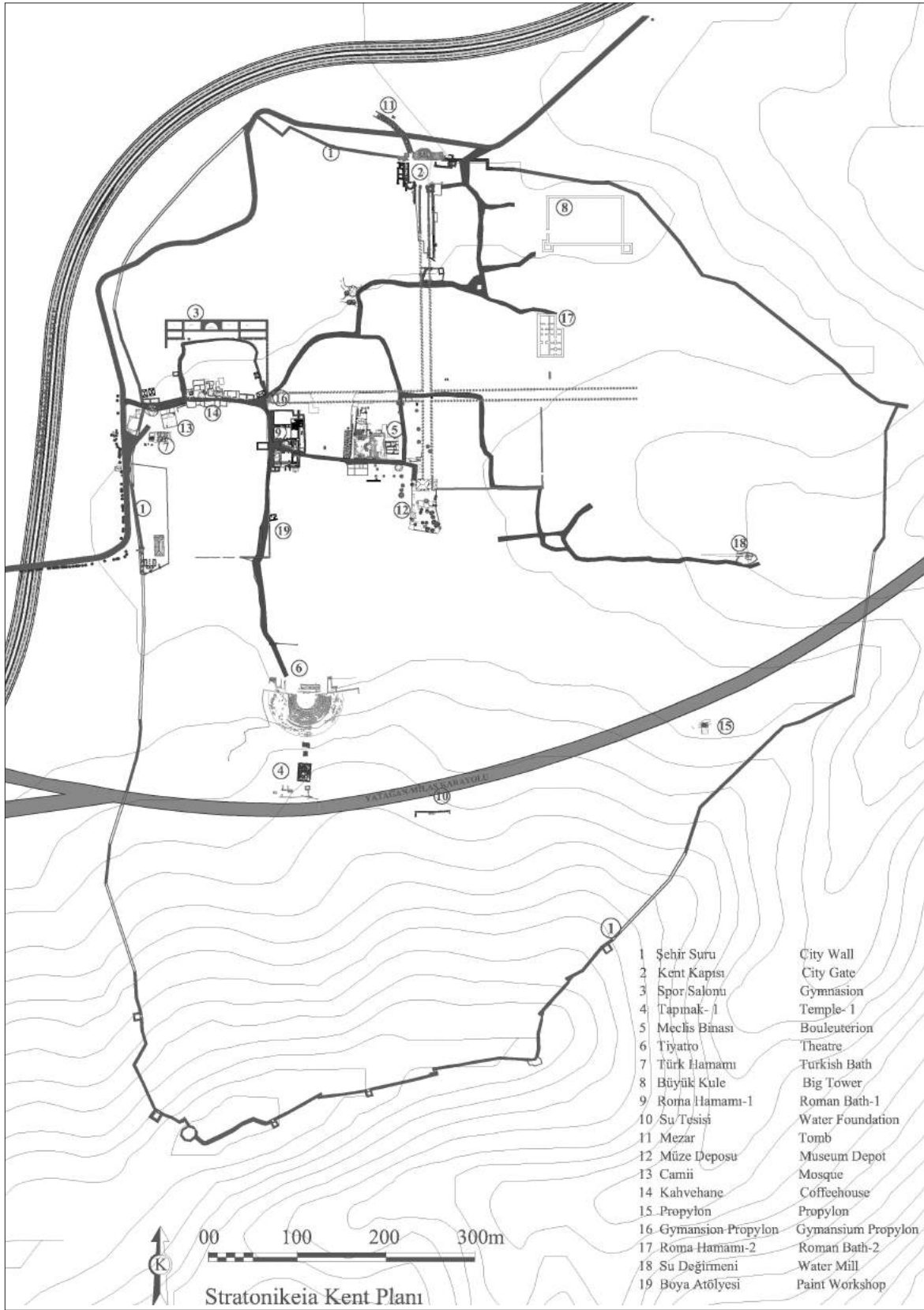
⁴⁰ Antik kentlerdeki tekil yapı ile cadde ve meydan gibi alanların gece aydınlatma yaklaşımı son derece önemlidir. Bu çalışmalarda öncelikle yapı ya da alanın kullanımı, çevresi ve yapılması düşünülen sosyal etkinlikler gibi kriterlerin göz önüne alınması gerekmektedir. Örneğin antik yol ve caddelerin aydınlatılmasında çevre dokusu ile bütünleşmenin kesinlikle sağlanması gerekir. Ayrıca aydınlatma elemanı seçimi ve yerlerinin belirlenmesi de son derece önemli konular arasında yer almaktadır. Antik kentlerdeki aydınlatma prensipleri ile ilgili bütüncül değerlendirmeler için bkz. Köşklük-Kaya 2010, 186-188.

⁴¹ Örgün ve yaygın eğitimde korumacılık bilincinin yerleştirilmesi konusunda ciddi mücadeleler verilmesinin gerekliliği ile ilgili yapılan değerlendirmeler için bkz. Tapan 2007, 17-20.

⁴² Stratonikeia'daki tüm konservasyon ve restorasyon alanlarında, Pamukkale Üniversitesi'nin Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü başta olmak üzere, farklı disiplinlerden Kültür Varlıklarının Koruma ve Onarımı konusunda çalışan uzmanlar uygulamalar yapmaktadır. Katkılarından dolayı hepsine çok teşekkür ederim.

Kaynakça

- Ahunbay 2009 Ahunbay, Z., *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*, İstanbul, 2009.
- Asatekin 2004 Asatekin, N.G., *Kültür ve Doğa Varlıklarımız. Neyi, Niçin Nasıl Korumalıyız?*, Ankara, 2004.
- Aydeniz 2009 Aydeniz, N.E., “Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’deki Yansımaları”, *Journal of Yasar University* 4(16), 2009, 2501-2524.
- Binan 2012 Binan, D., “Bütünsel Koruma Bağlamında Anıtsal Kültür Mirasının Koruma ve Yaşatılması Üzerine Değerlendirme”, *Kârgir Yapılarda Koruma ve Onarım Semineri IV* (19-20 Kasım 2012), 2012, 8-24.
- Canitez vd. 2007 Canitez, T. – G. Dalgıç – İ.S. Canitez, Türkiye’deki Koruma Uygulamalarının Sürdürülebilirlik Bağlamında İrdelenmesi: Burdur Örneği”, G. Yıldız – M.Z. Yıldırım – Ş. Kazan (Ed.), *I. Burdur Sempozyumu*, 2007, 1283-1290.
- Eskici 2012 Eskici, B., “Türkiye’de Taşınabilir Kültürel Mirası Koruma Eğitimi Üzerine”, A.A. Akyol – K. Özdemir (Ed.), *Prof. Dr. Ay Melek Özer ve Prof. Dr. Şahinde Demirci’ye Armağan*, 2012, 195-204.
- Gülmez 2012 Gülşen Gülmez, F., “Geleneksel Yerleşmelerde Mekansal Süreklilik Üzerine Bir Alan Çalışması: Stratonikeia-Eskihisar Köyü”, *Tasarım-Kuram* 8/13, 2012, 61-82.
- Kejanlı – Akın – Yılmaz 2007 Kejanlı, T. – C.T. Akın – A. Yılmaz, “Türkiye’de Koruma Yasalarının Tarihsel Gelişimi Üzerine Bir İnceleme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 6/19, 2007, 179-196.
- Köşklük-Kaya 2010 Köşklük-Kaya, N., “Antik Kentlerde Mimari Aydınlatma Tasarımının Koruma Bağlamında İrdelenmesi”, B. Avunç (Ed.), *Metropolis Ionia II, Yolların Kesiştiği Yer, Recep Meriç için Yazılar*, 2010, 185-190.
- Kuban 2000 Kuban, D., *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu. Kuram ve Uygulama*, İstanbul, 2000.
- Mert 2004 Mert, İ.H., “Die Tor- und Nymphaeumanlage von Stratonikeia”, *Urbanistik und staedtische Kultur in Westasien und Nordafrikaunter den Severern*, 3 und 4. Dezember 2004, 2005, 241-254.
- Mert 2008 Mert, İ.H., *Untersuchungen zur Hellenistischen und Kaiserzeitlichen Bauornamentik von Stratonikeia*, IstForsch 50, Tübingen, 2008.
- Özbaşaran vd. 2010 Özbaşaran, M. – G. Duru – D. Teksöz – S. Omacan, “Yaşayan Geçmiş: Aşıklı Höyük”, *TÜBA-KED* 8, 2010, 7-20.
- Özgül 2013 Özgül, C., “Arkeolojik Alan”, F. Alanyalı (Ed.), *Arkeolojik Alan Yönetimi*, 2013, 30-47.
- Sarıkaya-Levent 2009 Sarıkaya-Levent, Y., “Koruma-Planlama Süreçleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Soli-Pompeipolis Örneği”, *Planlama* 2009/3-4, 2009, 43-61.
- Sevim 1997 Sevim, M., *Gravürlerle Türkiye V, Anadolu 2*, Ankara, 1997.
- Söğüt 2010 Söğüt, B., “Stratonikeia 2008 Yılı Çalışmaları”, *31. Kazı Sonuçları Toplantısı* 4, 2010, 263-286.
- Söğüt 2012a Söğüt, B., “Stratonikeia 2010 Yılı Çalışmaları”, *33. Kazı Sonuçları Toplantısı* 4, 2012, 395-419.
- Söğüt 2012b Söğüt, B., “Börükçü 2003-2006 Yılları Kazıları”, B. Söğüt (Ed.), *Stratonikeia’dan Lagina’ya Ahmet Adil Tırpan Armağanı*, 2012, 553-586.
- Söğüt 2013a Söğüt, B., “Stratonikeia 2011 Yılı Çalışmaları”, *34. Kazı Sonuçları Toplantısı* 3, 2013,
- Söğüt 2013b Söğüt, B., “Stratonikeia’da Hellenistik Dönem Öncesi”, M. Tekocak (Ed.), *K. Levent Zoroğlu’na Armağan*, 2013, 605-623.
- Söğüt 2013c Söğüt, B., “Denizli’de Yaşayan Tarih Kenti: Attouda (Hisar Köyü)”, *Geçmişten Günümüze Denizli* 37, Eylül-Aralık 2013, 10-15.
- Şener 2013 Şener, Y.S., “Arkeolojik Alanda Yapı Malzemelerinin Korunması: Temel Yaklaşımlar, Yöntem ve Uygulama Biçimleri”, G. Kökdemir (Ed.), *Orhan Bingöl’e 67. Yaş Armağanı*, Ankara, 2013, 611-624.
- Tapan 2007 M. Tapan, *Soru ve Cevaplarla Koruma*, İstanbul, 2007.
- Toprak vd. 2010 Toprak, S. – B. Söğüt – A.C. Koç – E. Özer – A. Dizdar – C. Dilsiz, *Arkeoloji ve İnşaat Mühendisliği Ortak Çalışmaları*, Eflatun Yayınevi, Ankara, 2010.

Res. 1 Stratonikeia kent planı

Res. 2 Kuzey şehir kapısı ve sütunlu cadde

Res. 3
Kuzey şehir kapısı ve
çeşme havuzu

Res. 4
Sütunlu cadde başlangıcı ve
kemer ayağı

Res. 5 Bouleuterion ve çevresi

Res. 6 Bouleuterion duvarlarındaki yazıtlar

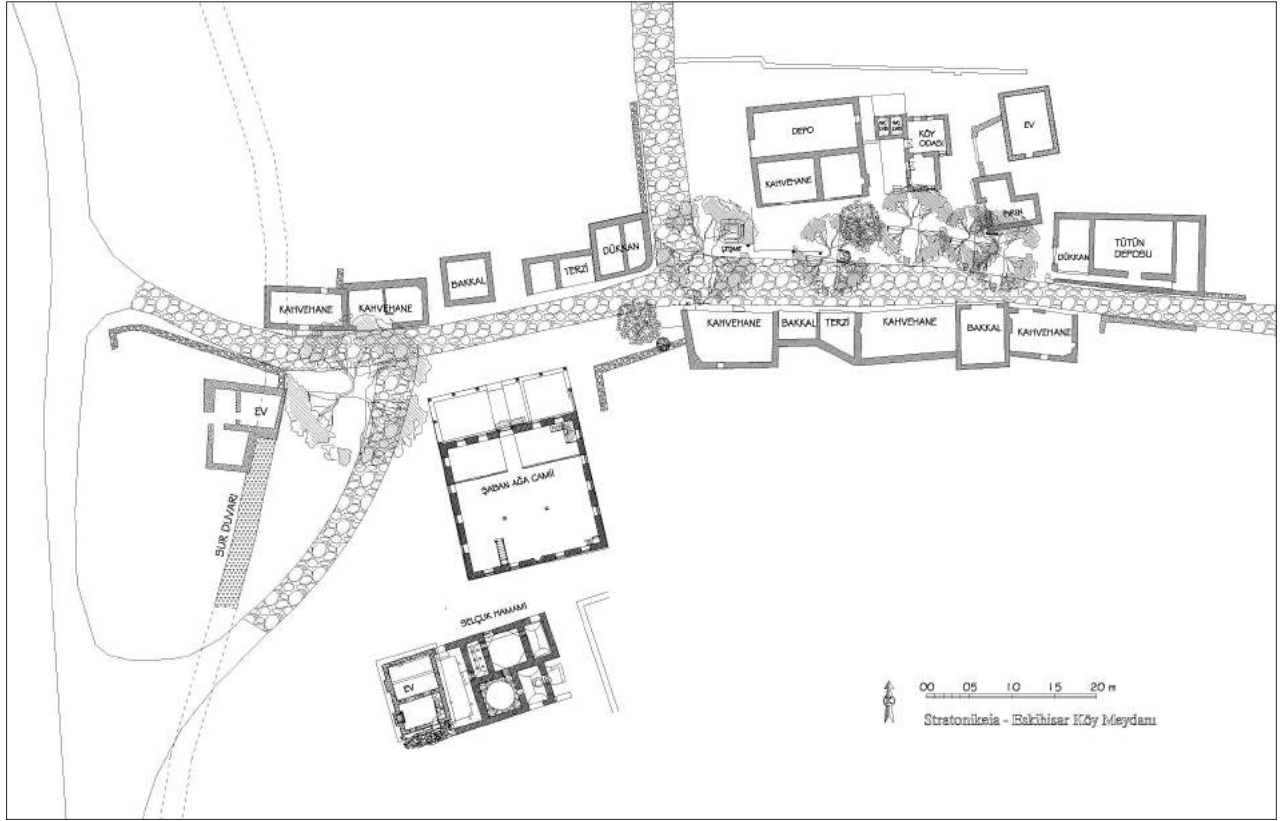
Res. 7 Bouleuterion duvarlarında Osmanlı Dönemi kabartmaları

Res. 8
Osmanlı Dönemi
yolun iki kenarında
Bouleuterion ile
Abdullah ve
Hadi Eskişar evi

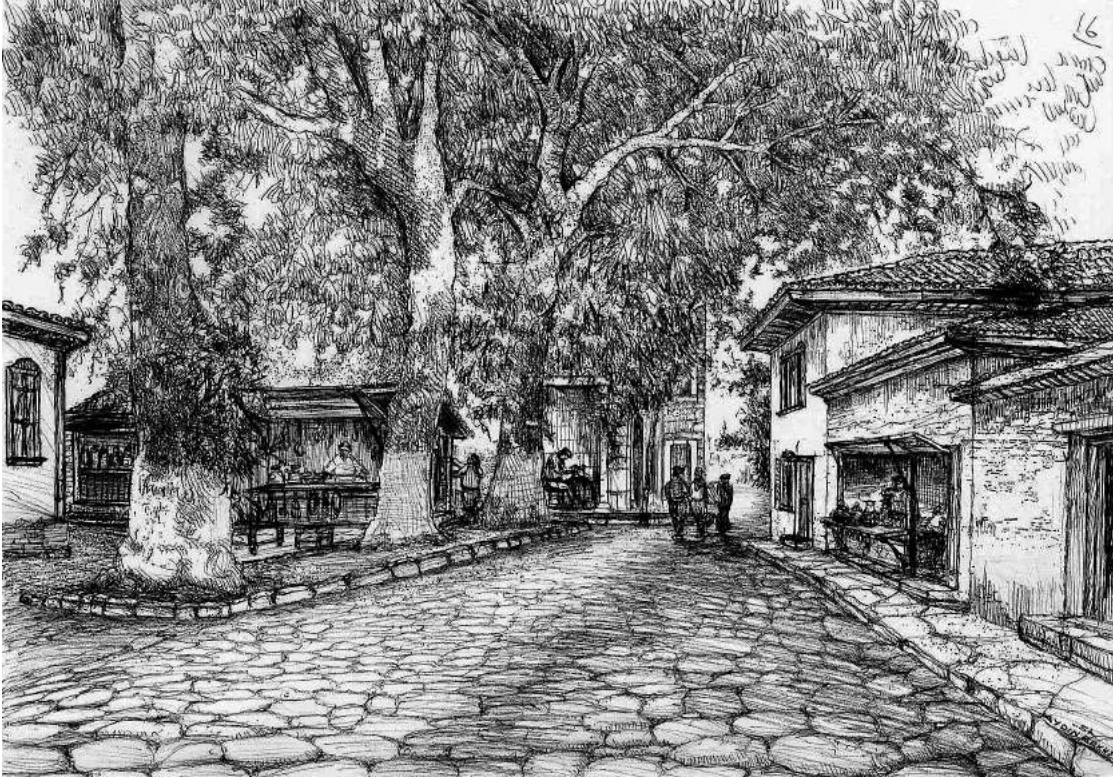

Res. 9 Köy meydanı ve Gymnasion

Res. 10 Köy meydanı planı

Res. 11
Köy meydanı resmi

Res. 12 Köy meydanında dükkanlar (Çiz.: A. Erkuş)

Res. 13 Köy meydanında kahvehane (Çiz.: A. Erkuş)

Res. 14 Osmanlı Dönemi yol ve kenarındaki ev duvarları

Res. 15 Osmanlı Dönemi yol ve Antik Dönem sütunu

Res. 16
Türk Bayramı Gravürü
(Sevim 1997, 246'dan)

Res. 17
Antik ve Osmanlı
Dönemi katmanlarının
birlikte gösterimi
(Çiz. A. Erkuş)